

VERDIEPING

KWALITEITSREEKS OPLEIDINGSSCHOLEN

BRUIKBARE RESULTATEN: FEEDBACK DOOR ONDERZOEK

Jeroen Onstenk en Anje Ros

Steunpunt
Opleidingsscholen

VO RAAD

PO RAAD

Inhoudsopgave

De feedbackfunctie van onderzoek	5
1 Kies een relevant onderzoeksthema	5
2 Stel de onderzoeksgroep zorgvuldig samen	5
3 Kies een vrij eenvoudig onderzoeksdesign	6
4 Werk aan de kwaliteit van het onderzoek	6
5 Doe bruikbare aanbevelingen	8
6 Maak een implementatieplan	9
Over de auteurs	10
Literatuur	10

De resultaten van praktijkonderzoek kunnen leiden tot onderwijsverbeteringen in de school. We noemen dit de feedbackfunctie van onderzoek. We doen vijf aanbevelingen waarmee de school kan bevorderen dat de onderzoeksresultaten daadwerkelijk leiden tot onderwijsverbetering.

De feedbackfunctie van onderzoek

We spreken van de feedbackfunctie van onderzoek als de resultaten van praktijkonderzoek leiden tot onderwijsverbeteringen in de school. Vaak gaat het hierbij om een gedragsverandering van leraren. Dat is niet eenvoudig te bewerkstelligen, omdat hierbij naast de opvattingen en motivatie van leraren (wil ik dit?), ook hun zelfvertrouwen, capaciteiten (kan ik dit?) en hun mogelijkheden om de verbetering in te voeren (hoe doe ik het?) een rol spelen. Ook druk van de omgeving om het nieuwe gedrag te vertonen speelt mee. Als het gaat om gedragsverandering, is het belangrijk dat leraren zich eigenaar voelen van hun eigen ontwikkeling.

Praktijkonderzoek inzetten als middel voor onderwijsverbeteringen, draagt bij aan:

- planmatig werken aan onderwijsverbeteringen;
- gefundeerde besluiten over het onderwijskundig beleid;
- draagvlak voor onderwijsverbeteringen, die aansluiten bij de huidige praktijk van leraren;
- eigenaarschap van leraren bij het doorvoeren van verbeteringen.

We doen vijf aanbevelingen die bevorderen dat de resultaten van onderzoek leiden tot planmatige onderwijsverbetering.

1 Kies een relevant onderzoeksthema

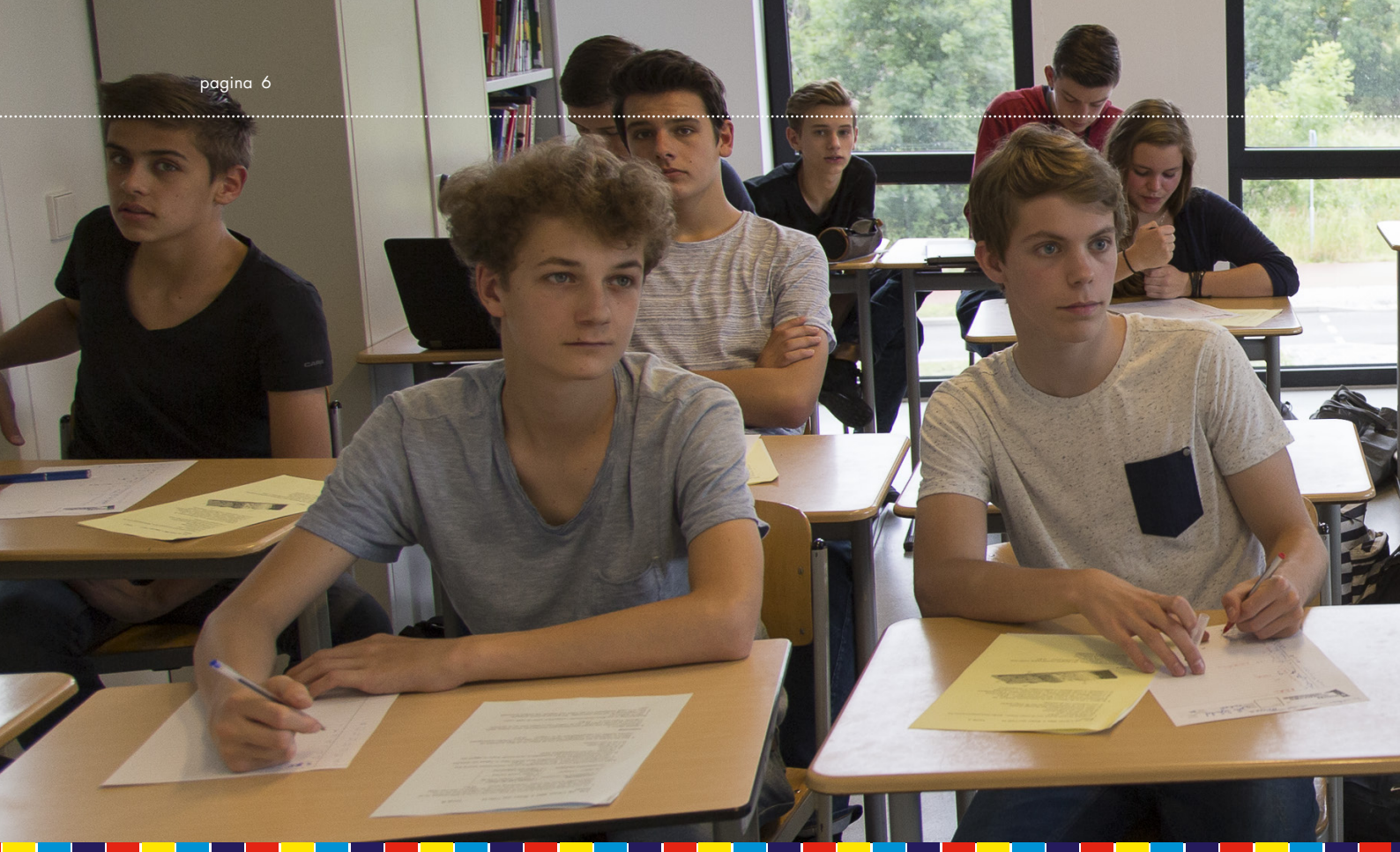
Zorg ervoor dat het onderzoek aansluit bij de speerpunten van het schoolbeleid en dat leraren bij het thema een zekere mate van urgentie ervaren. Dan is het zowel voor het management als voor leraren waardevol om hier tijd in te steken. Meestal is een probleem of verbeterwens de aanleiding van een onderzoek.

2 Stel de onderzoeksgroep zorgvuldig samen

Betrek vanaf de start van het onderzoek (een afvaardiging van) de mensen die met de aanbevelingen van het onderzoek aan de slag moeten gaan. Dat bevordert het eigenaarschap. Sluit aan bij een bestaande werkgroep of projectgroep of stel een aparte onderzoeksgroep samen. Het is niet nodig dat alle leden van de onderzoeksgroep daadwerkelijk onderzoek uitvoeren. Zij kunnen ook als klankbord fungeren.

De onderzoeksgroep bestaat bij voorkeur uit:

- sleutelpersonen die een rol zullen spelen bij de implementatie, bijvoorbeeld de coördinator van de werkgroep waarbij het onderzoek aansluit;
- een lid van het management, zodat wordt bewaakt dat het onderzoek aansluit bij het onderwijsconcept en bij de schoolontwikkeling;
- een of meer studenten (zij hebben vaak de meeste tijd);
- leraren die affiniteit hebben met onderzoek en die voldoende onderzoeksexpertise hebben.

3 Kies een vrij eenvoudig onderzoeksdesign

Kies voor een eenvoudig onderzoeksdesign, zodat de onderzoeksresultaten relatief snel beschikbaar zijn. Soms is het effectiever om een reeks kleine onderzoeken uit te voeren in plaats van één groot onderzoek.

Het volgende onderzoeksdesign is in de praktijk effectief gebleken, maar er zijn (afhankelijk van de onderzoeksvraag) ook andere modellen mogelijk:

1. Wat is het probleem? Bijvoorbeeld: leerlingen in het 4e jaar hebben een zwakke motivatie.
2. Wat zegt de literatuur hierover? Bijvoorbeeld: de zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan (zie bv Siens & Van Steenkiste, 2009; Ros, ea, 2014).
3. Hoe doen we het nu? Bijvoorbeeld: het lesgedrag observeren (mate waarin leraren tegemoet komen aan de psychologische basisbehoeftes van leerlingen) en leraren interviewen (waarom vertonen ze welk gedrag?).
4. Welke conclusies en aanbevelingen kunnen we formuleren op basis van de vergelijking van 2 en 3?

4 Werk aan de kwaliteit van het onderzoek

De volgende aspecten zijn van belang voor de kwaliteit van het onderzoek (Verschuren, 2009; Ros & Vermeulen, 2010):

1 Betrouwbaarheid en validiteit

- Zijn de instrumenten betrouwbaar (bijvoorbeeld geen suggestieve of onduidelijke vragen)?
- Zijn de gegevens op een betrouwbare manier verzameld (voelden de respondenten zich vrij om eerlijk te antwoorden, is subjectiviteit vermeden)?
- Meten de instrumenten wat ze moeten meten (is er naar alle relevante zaken gevraagd; is de formulering helder en eenduidig)?

2 Generaliseerbaarheid

- Zijn de onderzochte personen representatief voor de groep waar het onderzoek iets over wil zeggen (bijvoorbeeld geven de bevraagde leraren de mening van het team goed weer)?
- Zijn de onderzochte situaties (bijvoorbeeld leerjaren, vakken, tijdstippen) representatief voor de situaties waar het onderzoek iets over wil zeggen?
- Is de context (onderwijsconcept, fase van ontwikkeling) beschreven, zodat andere scholen kunnen nagaan in hoeverre hun situatie vergelijkbaar is?

3 Controleerbaarheid

- Zijn de opzet, resultaten en conclusies duidelijk beschreven, zodat deze voor anderen goed is te begrijpen?
- Zijn de beperkingen van het onderzoek beschreven, zodat het onderzoek op waarde kan worden geschat?

4 Cumulativiteit

- Sluit het onderzoek aan bij bestaande kennis en inzichten?
- Bouwt het onderzoek voort op eerder onderzoek en op ervaringen van mensen in de school?

5 Ethische aspecten

- Wordt goed omgegaan met vertrouwelijke onderzoeksgegevens en zijn gegevens waar nodig/mogelijk geanonimiseerd?
- Worden onderzoeksresultaten op een respectvolle, constructieve wijze gepresenteerd, ook als de resultaten tegenvallen?

5 Doe bruikbare aanbevelingen

In hoeverre een onderzoek leidt tot onderwijsverbetering, wordt in sterke mate bepaald door de bruikbaarheid van de aanbevelingen.

Bruikbare aanbevelingen:	Hoe zorg je hiervoor?
zijn leesbaar, begrijpelijk en toegankelijk	Vermijd vakjargon, zorg voor een duidelijk, transparant, beknopt verslag met een goede samenvatting. Geef een mondelinge toelichting en zorg dat iedereen de conclusies begrijpt.
zijn betrouwbaar en valide	Betrek voldoende onderzoeksexpertise bij de uitvoering van het onderzoek.
leiden tot verbetering	Start met een goede probleemanalyse, ga na wat er verbeterd moet/kan worden en welke extra kennis daarvoor nodig is. Formuleer concrete, handelingsgerichte aanbevelingen.
leiden tot vernieuwing	Kijk naar innovatieve, effectieve oplossingen bij andere scholen en in de literatuur en/of raadpleeg een expert.
passen bij de school	Kies voor een oplossingsrichting (onderzoeksvraag) die past bij het onderwijsconcept en bij de fase van ontwikkeling van het team en de school.
leiden tot een beter begrip van de eigen praktijk	Verzamel gegevens over het huidige onderwijs/lerarengedrag en inventariseer de opvattingen van leraren. Vergelijk deze informatie met wat volgens de literatuur effectief is.
leiden tot structurele samenwerking	Betrek andere scholen, kennisinstellingen of experts bij het onderzoek, bijvoorbeeld als critical friend.
zijn haalbaar en realistisch	Sluit aan bij de mogelijkheden van de leraren en van de school, zowel wat betreft de investering (tijd en geld) als de capaciteiten van mensen.

6 Maak een implementatieplan

Maak op basis van (het gesprek over) de aanbevelingen een implementatieplan. Hierin staan het doel van de acties, de activiteiten, de betrokkenen, de randvoorwaarden, kansen en bedreigingen en de wijze van evaluatie. Gebruik passende implementatietools. Dit zijn instrumenten die de implementatie bevorderen. Voorbeelden van implementatietools zijn: een checklist, (videofragmenten van) goede voorbeelden en lesmateriaal.

Over de auteurs

Dr. Anje Ros is sinds 2007 lector Leren en Innoveren bij Fontys Hogeschool Kind en Educatie. Zij is deskundig op het terrein van leren van leerlingen, leraren en organisaties. Zij adviseert pabo's en (basis)scholen over onderwijsverbetering (het curriculum, de organisatie van het leren, de professionalisering van personeel, etc.). Anje Ros promoveerde in 1994 op het thema coöperatief leren aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarna werkte ze 20 jaar bij KPC Groep als kennismanager en onderzoeker. Als lector is ze nauw betrokken bij de Academische Opleidingsscholen en onderzoekt ze condities voor praktijkonderzoek in de school. Verder is ze academic director van de Master Leadership in Education.

Dr. Jeroen Onstenk, socioloog en onderwijskundige, is sinds 2004 lector Pedagogisch-Didactisch Handelen in het Onderwijs bij Hogeschool Inholland. Als lid van de onderzoeksgroep Onderwijzen en Leren in Diversiteit doet hij praktijkgericht onderzoek naar het verbeteren en vernieuwen van het pedagogisch-didactisch handelen in het onderwijs. Eerder werkte Onstenk als senioronderzoeker bij kennis- en adviesorganisatie CINOP, waar hij onderzoek deed naar vernieuwing van het beroepsonderwijs, competentiegericht leren en opleiden en leren op de werkplek. Daarvoor was hij als (senior)onderzoeker verbonden aan het Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam. In 1997 promoveerde hij op het onderwerp Lerend leren werken.

Literatuur

Ros, A., Castelijns, J., van Loon, A. & Verbeeck, K. (eds). (2014). *Gemotiveerd leren en lesgeven: De kracht van intrinsieke motivatie*. Bussum: Coutinho.

Ros, A. & Vermeulen, M. (2010). *Standards for practice based research. Paper presented at the EAPRIL in Lissabon*.

Sierens, E. & Vansteenkiste, M. (2009). Wanneer "Meer minder betekent": Motivatieprofielen van leerlingen in kaart gebracht. *Begeleid Zelfstandig Leren*, 24, 17-36.

Verschuren, P. (2009). *Praktijkgericht onderzoek. Ontwerp van organisatie- en beleidsonderzoek*. Amsterdam: Boom Academie.

Voor al uw vragen en meer informatie

Steunpunt Opleidingsscholen ondersteunt (academische) opleidingsscholen – als samenwerkingsverband van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen – bij het versterken van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling. Een steunpunt van, voor en door opleidingsscholen dat bijdraagt aan de professionalisering van leraren, de ontwikkeling van scholen en het versterken van schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs.

Voor vragen en meer informatie over Steunpunt Opleidingsscholen kunt u terecht bij:

PO-Raad

Projectleiders: Jos van der Pluijm en Gea Spaans
steunpuntopleidingsscholen@poraad.nl • 030 – 31 00 933

VO-raad

Projectleider: Nienke Wirtz
steunpuntopleidingsscholen@vo-raad.nl • 030 – 232 48 00

Colofon

Auteurs: Jeroen Onstenk en Anje Ros

Vormgeving: Bas van der Horst, BUREAUBAS

Fotografie: Rob Nelisse, Reportagemaker en Ewouter Blokland, Ewouter.com

Druk: Drukproef, Krimpen a/d IJssel